

можемо стверджувати, що саме вчинок, на відміну від інших проявів активності (дія, діяльність), репрезентує людину цілісно, «монадно», гармонійно поєднуючи духовні, душевні, індивідуально-психологічні, унікально-неповторні інтенції та потенції її «Я». Учинок цілком може бути віднесений до списку метаісторичних «феноменів вічності» (О.Бердяєв). Вчинкове закладене в людині на рівні архетипового. Людина приречена вчиняти, аби бути людиною. У цьому її онтичний хрест і онтична перспектива (В.Татенко) [2, с.148].

Наведені твердження дають підстави розглядати вчинок як показник, умову душевно-духовного розвитку особистості. Відтак вчинковий потенціал доцільно розглядати на трьох рівнях людського буття відповідно до категорій загального, особливого та одиничного. *На рівні загального* вчинковість – це можливість людини бути виключно людиною, а не якоюсь іншою істотою, і звідси – принципова можливість учиняти, а не тільки діяти. *На рівні особливого* йдеться про вчинковість конкретно-історичну, а, отже, і про специфічну вчинкову потенційність, зумовлену ситуацією життєдіяльності конкретного індивіда. *На рівні одиничного* говоримо про вчинковість індивідуальну, а, отже, насамперед про можливість неповторного «авторського» вчинення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришевський М.Й. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ: Академвидав, 2010. 416 с.
2. Кальба Я. Є. Вчинковий потенціал особистості учня як предмет психологічного аналізу. Психологія і суспільство. 2011. № 2 (44). 190 с.
3. Нельсон-Джоунс Р. Теория и практика консультирования. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 464 с.
4. Татенко В. О. Сучасна психологія про душу, дух і, звичайно, про психіку. Соціальна психологія. 2008. № 4. 190 с.
5. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. 3-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 464 с.
6. Hillman James. Archetypal Psychology. Uniform Edition. Spring Publications. 2004. Vol. 1. P. 14-24.

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЦІННІСНИЙ ОРІЄНТИР

Ганна ПРОЦИК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

В Законі України «Про освіту» зазначено, що основною метою освіти являється всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, її талантів, здібностей, необхідних для становлення успішної, самореалізованої особистості в майбутньому [1]. Безумовно, цінності є основоположним фактором для якісної освіти та формування як людини, так і суспільства в цілому. Не викликає жодних сумнівів той факт, щовониформуються в сімейному, освітньому середовищі та мають продовження у дорослому житті й проявляються в повсякденних справах. Для того, щоб цінності, якими володіє людина, могли виражатися в життєвих ситуаціях, а не залишалися на рівні догм, необхідно розвивати навички з критичного мислення, володіти рефлексією, постійно самовдосконалюватись і розвиватись.

Цінності – це те, що особливо важливо для людини, тому кожен із нас у цю дефініцію вкладає власне розуміння і бачення. Згадуючи фразу «скільки людей стільки думок» давньоримського письменника Теренція (II ст. до н.е.) можемо переконливо стверджувати, наскільки різні думки і відчуття викликає одне й теж поняття, наскільки різні сенси у ньому закладені.

Побутує думка, що цінностей неможливо навчити, не сповідуючи їх самому. Важко не погодитись із таким твердженням, адже на первинних етапах соціалізації дитини важливо,

щоб батьки самі проявляли ці якості, були прикладом для наслідування. Формування цінностей – це колосальна праця батьків, вчителів, суспільства, самої людини впродовж усього життя. Важливо пам'ятати, що цінності – це не перелік хороших правил поведінки, а внутрішні принципи людини, які вона намагається не порушувати не тому, що це погано, а тому, що це її «стержень», її суть.

Цінності – це те, що супроводжує людину у всіх сферах її життя – навчанні, роботі, в сім'ї, що допомагає орієнтуватися й приймати повсякденні рішення, без них людина не може відчувати повноту життя. Цінностей існує чимало. Виокремимо деякі з них: гідність, справедливість, толерантність, чесність, свобода, самореалізація, відповідальність, турбота, довіра, верховенство права та ін.

На нашу думку, важливою є правильна інтерпретація тієї чи іншої цінності, адже, наприклад, свобода зовсім не означає всюдозволеність і неконтрольованість своїх дій, свобода – це відповідальність за себе та за прийняті рішення. Інколи термінологічна нечіткість призводить до підміни понять, що може нівелювати розуміння важливості тієї чи іншої цінності в житті.

Зупинімося докладніше на пізнавальній активності особистості – ціннісному орієнтирі, що проявляється в самостійності, допитливості, активізації мисленневих процесів, бажанні дізнаватися нове.

Ще у IV-Vст. до н.е. питанням розвитку пізнавальної діяльності присвячували свої праці давньогрецькі філософи – Сократ, Платон, Арістотель, Демокрит, акцентуючи увагу на програмах різностороннього виховання, важливості самовдосконалення.

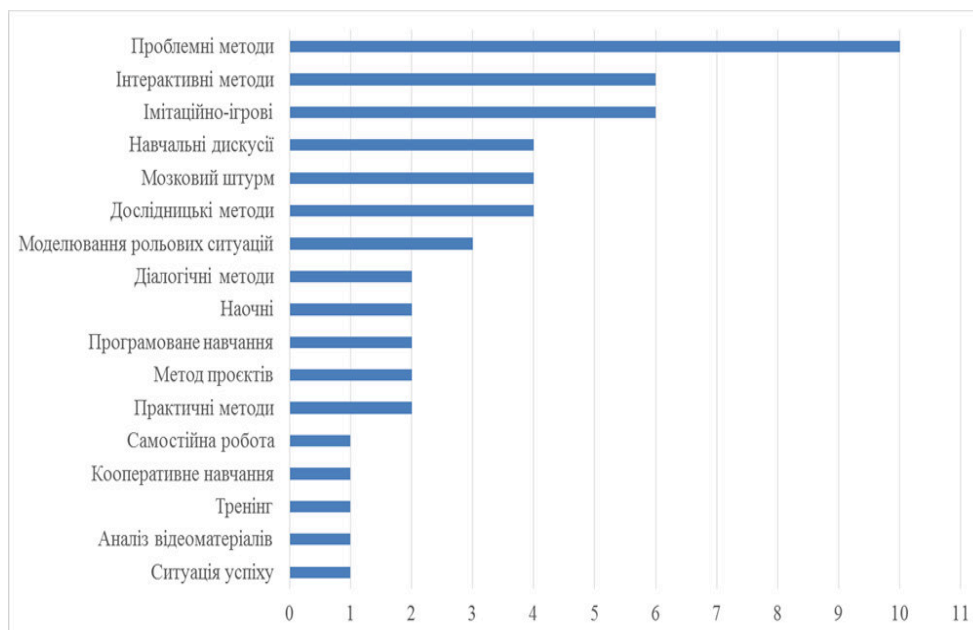
Виокремимо головні ознаки пізнавальної активності: готовність до роботи, прагнення до самостійності, якість виконання, пошук оптимальних шляхів для вирішення завдань, творчий підхід. Педагог М. М. Фіцула зазначав, що творчість – це вища форма активності й самостійної діяльності людини, тому слід звертати особливу увагу на стимулювання самостійної діяльності студентів, виховання стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків [2].

Зауважимо, що ефективність навчального процесу залежить від психологічної готовності студентів, яка передбачає усвідомлення мети виконання завдання та мотивує до активності, прагнення вчитись, вміння зосереджуватися на навчальній діяльності тощо. Вважаємо, що мотиви та потреби в навчанні повинні бути внутрішньою цінністю студента, що дозволяє усвідомити необхідність знань у сучасному світі, які сприяють самореалізації, самоствердженню особистості.

З метою вивчення найбільш ефективних методів навчання, що використовуються для розвитку пізнавальної активності здобувачів вищої освіти, було проведено опитування серед докторів педагогічних наук Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького та Тернопільського національного економічного університету. У дослідженні взяли участь 16 респондентів. Вид анкетування – роздаткове.

На запитання «Які методи найбільш ефективні для розвитку пізнавальної активності студентів?» (Рис.1), 10 науковців відзначили проблемні методи, 6 – імітаційно-ігрові, 6 – інтерактивні та стільки ж – дослідницькі методи, мозковий штурм та навчальні дискусії по 4 осіб, моделювання рольових ситуацій обрали 3, доцільність у практичних методах та у методі проектів вбачають по 2 респонденти, за програмоване навчання – 2 осіб, використанню наочних методів надають перевагу 2 науковців, діалогічні методи радять використовувати також 2 опитаних.

Оскільки питання анкети належить до напіввідкритого типу, експерти мали можливість доповнити список власними методами, формами чи способом дії, які, за їхніми спостереженнями, є актуальними та дієвими для активізації пізнавальної діяльності студентів. Серед них: метод ситуації успіху, аналізу відеоматеріалів, тренінгів.

Рис.1. Методи розвитку пізнавальної активності студентів

Безперечно, робота в групах, кооперативне навчання та самостійна робота є невід’ємними складовими розвитку пізнавальної активності, самостійності та самодостатності особистості. Зазначимо, що у навчальному процесі доцільно використовувати спосіб створення ситуації новизни, що підвищує мотивацію, викликає зацікавленість і бажання досліджувати заявлену проблему. Опора на власний життєвий досвід є суттєвим фактором, який позитивно впливає на ефективність пізнавальної активності здобувачів вищої освіти, адже одержані в минулому знання та водночас здобуваючи нові дають студенту більше можливостей порівнювати, аналізувати, осмислювати матеріал і робити відповідні висновки.

Таким чином, вважаємо, що пізнавальна активність особистості є ціннісним орієнтиром, який спонукає до навчальної діяльності та приводить до успішних її результатів, сприяє самоствердженню та самодосконаленню. У цьому відіграє важливу роль мотивація студента до діяльності, самостійності, його ініціативність, бажання знати більше, виходити за рамки вже відомого.

Розвиток зазначеної цінності сприятиме самореалізації особистості відповідно до її очікувань, бажань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Законодавство України. Освітній портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. 2-ге вид., доп. К.: Академвидав, 2014. 456 с.